

EDİRNE'DE HALK HEKİMLİĞİ

Selma SOL *

Özet

Halk hekimliği, geleneksel tıp ya da alternatif tıp olarak da adlandırabileceğimiz uygulamalar, tarih sahnesinde insanoğlunun var olmasıyla beraber duçar olduğu çeşitli hastalıklara doğadan faydalanarak çare araması sonucu ortaya çıkmıştır. Yapılan araştırmalar, binlerce yıldır süregelen bu uygulamaların bir kültür birikimine dönüştüğünü göstermektedir.

Bu çalışmada, alan araştırması yöntemiyle elde edilen, Edirne'deki geleneksel tedavi şekilleri verilmiştir. Söz konusu uygulamalar nesiller boyunca kültürel aktarım vasıtasıyla günümüze kadar gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halk hekimliği, bitkilerle tedavi, geleneksel tıp, majik işlemler

FOLK MEDICINE IN EDİRNE

Abstract

Applications which can be named as folk medicine (remedy), traditional medicine or altarnative medicine have appeared on history stage since mankind came to existence because they have always tried to cure diseases by benefiting from / using nature. The researches put forward that these applications which have gone on thousands of years back have been transformed into a cultural accumulation.

In this study, traditional medicine applications in Edirne which where gained / obtained from a field study is given / offered / provided. Such medical applications have reached the present time through cultural passing on from generation to generation.

Key Words: Folk Medicine (remedy), Phytotherapy, traditional cure, magical practices

---

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Edirne.

1. Giriş

İnsanoğlunun varlığını devam ettirebilmesi için beslenme, korunma, barınma, üreme ve tedavi gibi mutlak ihtiyaçlarını karşılaması gerekir. Başlangıçtan itibaren söz konusu ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına doğaya karşı bir mücadele veren insanoğlunun aynı zamanda özellikle beslenme ve tedavi gibi hayatî önem arz eden ihtiyaçları için doğaya sığınması günümüzde de devam eden bir gerçekliktir.¹ Özellikle bitkilerle tedavi söz konusu olduğunda, insanlığın tarih sahnesinde varolması ile tıbbî düşünce ve tedavî tarihinin de başladığı düşünülmektedir².

Hastalıkların çeşitli bitkilerle tedavi edilmesinin başlangıcı antik çağlara kadar uzanmaktadır³. Bununla birlikte yazılı kaynaklar bakımından bitkilerle tedavinin Anadolu'daki başlangıcını Hititler dönemine (M.Ö. 1500) kadar götürebiliriz⁴. Henüz modern tıbbın gelişmediği dönemlerden günümüze değin oldukça uzun bir zaman geçmiş olmasına rağmen halk arasında bitkilerin tedavi maksatlı kullanımı devam etmektedir. Kırsal bölgelerde, hazırlanacak ilaç için

---

¹ "Dünya üzerinde 750.000 – 1.000.000 arasında bitki türünün bulunduğu tahmin edilmektedir. Gıda elde etmek için yetiştirilen türler 3.000 civarındadır. Buna karşılık gıda olarak kullanılan yabani bitki türlerinin adedi 10.000 sayısının üzerindedir. 1979 yılından itibaren Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) tarafından 91 ülkenin farmakopelerine ve tıbbî bitkiler üzerine yapılmış çeşitli yayınlara dayanarak hazırladığı bir araştırmaya göre tedavi maksatlı kullanılan bitkilerin toplam sayısı 20.000 civarındadır. Ancak bu rakam gerçek miktarı göstermekten şüphesiz çok uzaktır. Çünkü 1948 ve 1974 Türk kodekslerine kayıtlı tıbbî bitkilerin sayısı 140 civarında olup halen günümüzde Türkiye'de tedavi maksatlı kullanılan bitkilerin miktarı en az 500 civarındadır. Bu örneğin diğer ülkeler için de geçerli olabileceği düşünülürse gerçekte kullanılan tıbbî bitki miktarının 100.000 civarında olması gerekir." Baytop, (1999;3)

² "Bitkilerle tedavinin (*Fitoterapi*) tarihini zorunlu olarak yazının icadına kadar geri götürebiliyoruz. Fakat bu, belgelere ancak yazının icadıyla sahip olmamızdır. Muhakkak ki insanların fitoterapi ile ilgisi tarih öncesi çağlarda başlamıştı. Mısır papirüslerinde 400 civarında bitkisel drog ile karşılaşmıştır. Mezopotamya (Babil) hükümdarlarından Mardukapalidin'in M.Ö. 700'lü yıllarda tedavi amaçlı bir botanik bahçesi düzenlediğini biliyoruz. Hint ve Çin uygarlıkları da Asya kıtasının fitoterapiye önem veren uygarlıkları idiler. Çin'de milattan 1000 yıl önce opium elde edilmiş ve diareye karşı kullanılmıştı." Hatemi, (1996;1)

³ "Anadolu insanı Yontmataş (Paleolitik) çağından (yaklaşık M:Ö 50.000 yılları) beri bitkileri tedavi maksadıyla kullanmaktadır. Hakkari'nin hemen güneyinde yer alan "Şanidar Mağarası"nda ortaya çıkartılan Neanderthal mezarlar içinde bulunan bitki örnekleri bu varsayımın sağlam kanıtlarıdır." Baytop, (1999:13)

⁴ "Hititler döneminden (M.Ö.1500 yılları) beri Anadolu'da oluşan uygarlıklar tarafından kullanılan tıbbi bitkiler ve bitkisel droglar hakkında XIV. yy.dan itibaren birçok Türkçe kitap yazılmıştır. Anadolu'da bitkilerle tedavinin tarihçesi-başlangıcı hakkında ana bilgileri taşıyan kaynaklar dört temel başlıkta toplanmıştır; 1-Hitit Dönemi, 2-Grek Dönemi, 3-Osmanlı Dönemi, 4-Mekteb-i Tıbbiye Dönemi." Baytop, (1996;5)

çevrede yetişen yabanî bitkiler kullanılırken şehirlerde ise aktarlardan⁵ ya da mısır çarşılarından gerekli bitkiler temin edilmektedir.

Yüzyıllardır süregelen bu uygulamaların bir kültür birikimine dönüştüğü ortadadır. Halk bilimi bağlamında söz konusu uygulama ve pratikler, sosyal hayata ilişkin gelenek-görenek ve inançlar kapsamında değerlendirilmektedir⁶. Günümüzde hastalık etmenlerinin mikrop teorisiyle açıklanması kabul gören ve bilinen bir durumdur ancak halk hekimliği açısından bir takım hastalıkların sebebi büyüsel ve doğaüstü olaylara dayandırılır⁷. Bu nedenle halk hekimliği uygulamalarında, halen devam eden fakat kökeni çok eski uygarlıklara kadar dayanan⁸ çok çeşitli büyüsel ve majik işlemleri de görmekteyiz. Hiç şüphesiz bu tip pratiklerin temelinde inanç unsuru yatmaktadır. Modern tıbbı ve olanaklarına ulaşmanın geçmişe nazaran kolaylaştığını düşündüğümüz günümüzde, halen “kocakarı” ve “kocakarı ilaçları” olarak da adlandırılan aslında birer “halk hekimi” olan bu kişilere ve tedavi şekillerine olan rağbeti ancak bu konudaki inanç unsurunun son derece kuvvetli ve köklü olması şeklinde açıklayabiliriz.

Bir nevi “geleneksel tıp” ya da “alternatif tıp” olarak da adlandırılan bu işlemler ve geleneksel sağaltma pratikleri için halk bilimi çerçevesinde, “halk

---

⁵ “Bu kelime Arapça “attâr” dan (itr’dan) gelir ve “güzel kokular, iğne-iplik vs. satan; aktar” anlamındadır.” Devellioğlu, (1990;65) Günümüzde ise daha çok, ilaç yapımında kullanılan bitkisel, hayvansal ve madensel malzemeleri satanlar için kullanılır.

⁶ “Amerikan halkbilimi çalışmalarında halk tababeti, batıl inanç olarak adlandırılan şeylerin “önemsiz/ikincil bir türü” (kötü anlam çağrıştırmaları nedeniyle bu terimden kaçınılır) veya halk inancı olarak düşünülür. Kişiden kişiye ve devirden devire çeşitlenen etkin/yaşayan özellikler, (davranış şekilleri) aynı derecede durağan bir şey olarak tedavi etmede bir inanç olan genel davranış şekline dönüşür.” Hufford, (2007;73)

⁷ “Bu açıdan “hastalık” deyimini de alıştığımızdan geniş bir anlamı kapsar. Bununla sadece kişinin sağlık durumundaki aksaklıkları değil kısırlıktan tutun da nazar değmesi gibi insanlardan gelebilecek kötü etkilere ve tabiat dışı varlıkların (cinler-periler) sebep olabilecekleri sakatlıklara kadar türlü bozuklukları anlamak gerekir.” Boratav, (1994;123)

⁸ “Eski uygarlıklarda modern tıbbın temelini oluşturan ilk bilgiler, dönemin dünya görüşü içinde yorumlanmış ve dinî-mitolojik görüşlerden de etkilenmiştir. Dünyaya bakış açılarının temelinde din ve büyü olan toplumlarda tıbbın sihirden etkilenmesi tabiidir, hatta bu etki böyle bir bakış açısının zorunlu bir sonucudur. Tıbbın temellerinin Mısır ve Mezopotamya’da (Sümer-Asur-Akad uygarlıklarını kapsar) atıldığı bilinen bir gerçektir. Anadolu topraklarını askerî ve siyasi bir güç altında toplayan ilk toplum ise Hititlerdir. Hititlerde çeşitli hastalıkların tedavisi için büyüden faydalandığı gibi uzun bir dönem devam eden veba salgınından kurtulmak için “Veba duası”ndan da medet umulmuştur. Hititlerde büyüün dışında kullanılan bir başka metot da “günah keçisi” denilen ve kötülüklerin keçi, koyun fare, boğa, eşek gibi hayvanlara majik olarak geçirilmesine dayanır. İnsanın hasta olan kısımlarına, hayvanın kesilen uzuvları yerleştirilerek, insandaki hastalığın majik olarak hayvanın bu organına geçeceği düşünülür.” Erginöz, www.bilimtarhi.org/e-metinler002.htm. 22.03.2007

hekimliği”⁹ terimi kullanılmaktadır. Bu makalenin konusu, bir kültür ve gelenek birikimine dayanan halk hekimliğinin sınırlı bir bölge olarak seçtiğimiz Edirne’de tespit edebildiğimiz kadarıyla uygulama şekilleridir.

2. BULGULAR

(Çeşitli) Ağrıların Tedavisi:

- 1- “Acı kelek” denilen yabanî bitki ezilerek suyu içilir. (Ç.Akpınar K.)
- 2- “Sultan otu” denilen kokulu yabanî ot kaynatılıp suyu içilir. (Ç.Akpınar K.)
- 3- “Yel otu” denilen yabanî ot evdeki baca içine asılır. Bu ot orada kurudukça kol ve bacak ağrılarını alıp götürdüğüne inanılır. (Ç.Akpınar K., M.Sofular K.)

Arpacık Tedavisi:

- 1-Halk arasında “üç günlük” de denilen ve göz kenarlarında çıkan küçük sivilceler, okunmuş dokuz adet arpa tanesi ile çizilir. Daha sonra bu taneler evin çatısına atılır. (Hatipköy)
- 2-Göze sarımsak sürülür. (H.Beyli K.)
- 3-Küçük bir çivi üç İhlâs ve bir Fatihâ sûresi okunarak arpacığın etrafında gezdirilip hasta tarafından ahlat ağacına çakılır. (Hatipköy)

Arı ısırmasının Tedavisi:

- 1-Edirne köylerinin hemen hepsinde arının ısırıldığı yere çamur, sirke veya sarımsak sürülür.

Ateş Düşürme:

- 1-Ateşi yükselen hastanın vücuduna, ezilmiş sarımsak ile sirke karıştırılıp sürülür. (K.Salih K.)
- 2-Hastanın vücuduna kırmızı domates suyu sürülür. (K.Salih K.)

Bademcik İltihabının Tedavisi:

---

⁹ Bu terimin ayrıntılı olarak açıklaması Pertev N. Boratav tarafından şöyle yapılmıştır; “Halkın olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıkları tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne ‘halk hekimliği’ diyoruz”. Bkz. Boratav,1994:122

1-Büyükçe bir tülbent uzun bir rulo yapıp, orta kısımlarına eşit aralıklarla üç büyük düğüm atılır. Düğümlerden biri sağ bademciğe, ortadaki gırtlığın, üçüncü düğüm de sol bademciğin üstüne gelecek şekilde yerleştirilip tülbentin iki ucundan tutularak, başın üstünden yukarıya doğru çekilir. (Vaysal K.)

2-Uzunca bir bezin orta yerlerinde, aralıklarla iki yere toz şeker konulup düğümlenerek iki top elde edilir. Bu toplar, iki yandaki bademcikler üzerine getirilerek bezin iki ucundan baş üzerine doğru hızlıca çekilir. (Kurttepe K.)

Baş Ağrısı Tedavisi:

1-Şakaklara çiğ patates bağlanır. (K.Salih K.)

2-Kaynatılmış kekik suyu içirilir. (H.Danişmend K.)

3-Ekşimiş ve mayalanmış hamur alna yapıştırılır. (Sinan K.)

4-El bileklerine ve alna “sıtma otu” denilen yabanî ot bağlanır. (M.Sofular K.)

5-Soğan kabuğu kaynatılıp ezilir. Kına, ceviz yaprağı veya kabuğu da ezilip karıştırılarak başa sürülür. (Ü.Tatar K.)

6-Bir kapta yulaf kaynatılarak buğusuna durulur. (S.Danişmend K.)

Bebek Pişiklerinin Tedavisi:

Ahşap evlerin kuytu köşelerinde veya ağaç kovuklarında oluşan ağaç tozları pişiklere sürülür. (Ü.Tatar K.)

Bel Fıtığı Tedavisi:

Alabalık çiğ olarak bele bağlanıp yirmi dört saat bekletilir. (Osmanlı K.)

Bel Soğukluğu Tedavisi:

“Ayrık otu” kaynatılarak suyu içirilir. (Ç.Akpınar K.)

Bertik Tedavisi:

Bertilen yere tavşan yağı bağlanır. (Genel)

Boğmaca Tedavisi:

1- “Delikli kaya” veya “boğmaca kayası” denilen kayanın altından geçilir ve ekmek fırını yanarken, fırının ağzında durulup tütsü yapılır. (Küçünlü K.)

2-Hastaya eşek sütü içirilir. (Büyünlü, Küçünlü K.)

Cilt Hastalığı Tedavisi:

Yanaklarda ortaya çıkan çeşitli cilt hastalıklarının tedavisinde hastanın yüzüne tükürülerek, yanaklarının dibinde iki çakıl taşı birbirine vurularak ses çıkarılır. (Dombay K.)

Çıban Tedavisi:

1-Karaağaç yapraklarına yapışık olan küçük kozalar kaynatılarak suyu çıbana sürülür. (Akardere K.)

2-Çıbanın üzerine damarlı kalın bitki yaprakları bağlanır. (H.Beyli K.)

3-Kuru soğan, un ve sıvı yağ ateşte kızdırılıp çıbanın üzerine bağlanır. (Abdürrahim K.)

4-Korda pişirilen kuru soğan çıbana bağlanır. (Kurttepe K.)

5-Çıbana tavşan yağı sürülür. (Vaysal K.)

6-Çıbanın üzerine sarımsak bağlanır. (Uzgaç K.)

7-Çıbanın üzerine lokum bağlanır. (Genel)

8- “Kızlankız” denilen çiçeğin yaprağı bağlanır. (Işıklı K.)

9-Çıbanın üzerine kuru incir bağlanır. (Genel)

10-Halk arasında “köstebek” denilen ve çok kısa aralıklarla vücudun değişik yerlerinde birden çok çıkan küçük çıbanların ucundan alınan iltihap, bir yumurtanın üzerine sürülür. Daha sonra bu yumurtanın üzeri bıçakla küçük küçük çizilerek bir köstebek yuvasına bırakılır. (S.Danişmend K.)

Çiçek Hastalığının Tedavisi:

1-Çiçekli hastanın vücuduna kükürt sürülür. (H.Danişmend K.)

2-Hastaya bol bol tatlı yedirilir ve hastalık geçinceye kadar evde nohut, fasulye ve mercimek pişirilmez. (Büyünlü, Küçünlü K.)

Dalak Rahatsızlığının Tedavisi:

Mülver ağacının yaprakları veya kabuğu küçük küçük bölünerek kırk bir parça haline getirilir. Bu parçalar bir ipe dizilir. Hasta bu ipin üzerinden çeşitli dualar okunarak yedi defa atlatılır. (Ü.Tatar K.)

Diken Çıkarma:

Vücutun herhangi bir yerine batan dikenini çıkarmak için o bölgeye tavşan yağı bağlanır. (Genel)

Diş Ağrısı Tedavisi:

1- “Diş otu” denilen sarı çiçekli yabanî ot kaynatılır. Ağız açılarak bu suyun buharına tutulur. (Akardere K.)

2-Bir adet kuru fasulye tanesi üç İhlâs ve bir Fatihâ sûresi okunup ikiye bölünerek çeneye bağlanır. (Ü.Tatar K.)

3- “Kara ot” denilen yabanî ot, büyük baş hayvanların kulağı içinde uzun süre bekletilerek kurutulur. Kuruyan bu ot ağrıyan dişe konur. (S.Danişmend K.)

4-Nişanlı kıza oğlan tarafından gönderilen ve kesilen kurbanın çene kemikleri ağrıyan dişin bulunduğu yanağın üzerine bağlanır. (Kemalköy)

5-Ağızda bir süre sigara dumanı tutulur. (Karayayla K.)

6- “Diş otu” denilen ot ezilerek ağrıyan dişe konulur. (Çalıköy)

7-“Diş otu” denilen ot yakılıp, tüten dumanına ağız açılarak tütsü yapılır. (Sinan K.)

8-Gaz yağı sürülür. (Değirmenyeni K.)

9-Karanfil çiğnenir. (Osmanlı K.)

10-Yeşil ceviz yaprağı çiğnenir. (Osmanlı K.)

11-Yakılmış şeker tortusu dişe konulur. (H.Beyli K.)

12-Kurutulmuş tütün, ispirto ile yoğrularak yakılır. Külü dişe konulur. (H.Beyli K.)

13-Ağrıyan dişe gaz yağı, zeytin (Ü.Tatar K.), karbonat (H.Beyli K.), afyon (Hatipköy), ispirto (Karayayla K.) ve tuz (Ü.Tatar K.) konulur.

Egzama Tedavisi:

“Sultan otu” denilen yabanî bitkinin kuş üzümü büyüklüğündeki meyveleri ezilerek yaraya sürülür. (Uzgaç K.)

Ezik Tedavisi:

1-Ezilen yere yeni yüzülmüş koyun derisi sarılır. (H.Beyli K.)

2-Ezilen yere kirli yapağı bağlanır. (H.Beyli K.)

Göz Ağrısı Tedavisi:

1-Cumartesi günü kuşluk vakti üç defa avuç dolusu darı taneleri gözün yan tarafından yere dökülür. (Küçünlü K.)

2-Göze kaçan nesnelere çıkarılması için göze ayran sürülür. (Küçünlü K.)

3-Göze toz şeker bağlanır. (Küçünlü K.)

4-Göze emzikli kadının sütü sürülür. (Hatipköy)

5-Göze balmumu basılır. (Işıklı K.)

6-Kız çocuk doğuran lohusa kadının sütü alınıp göze damlatılır. (Hatipköy)

7-Sıcak küle gömülüp pişirilen yumurtanın beyazı göze bağlanır. (K.Salih K.)

8-Kaynak makinelerinin ışığından etkilenerek rahatsızlanan göze çiğ patates bağlanır. (K.Salih K.)

9-Yeşil bağ çubuğu ateşte ısıtılarak özünden çıkan su göze sürülür. (Akardere K.)

10-Kanlanmış gözün içine buğday kılıcı sürülür. (Küçünlü K.)

11-Halk arasında “kedi dirseği” denilen ve gözün içinde oluşan kırmızı küçük sivilcelerin tedavisinde, o göze bir kedinin dirseği sürülür. (Kurttepe K.)

12-Göz içindeki bu küçük sivilcelere kesme şeker sürülür.(Kurttepe K.)

13-Yine bu rahatsızlık için, güneş doğmadan önce ahlat ağacına üç adet çivi çakılır ve “Bu çiviler ağaçtan çıkarsa benim gözümde de hastalık çıksın!” denilerek dua okunur. Daha sonra oradan geriye hiç bakmadan uzaklaşılır. (Dombay K.)

Grip Tedavisi:

1-Yaban gülünün meyvesi olan kuşburnunun içinde oluşan kurtçuklar yutulur. (Vaysal K.)

2- “Kır çayı” denilen yabanî çay kaynatılıp içilir. (Vaysal K.)

3- “Tatala” denilen bitkinin tohumları suda kaynatılarak buğusuna durulur. (Doğan K.)

4-Kurutulmuş kuşburnu kaynatılıp suyu içilir. (H.Danişmend K.)

5-Karabiber, nane, ıhlamur bir arada kaynatılıp içilir. (H.Danişmend K.)

Hemoroit Tedavisi:

1-Böğürtlen bitkisinin kökü kaynatılarak suyu içilir. (Osmanlı K.)

2- “Tetere ağacı” denilen ağacın yeni çıkan filizleri kaynatılarak veya ezilerek suyu içilir. (Uzgaç K.)

3-Limon tozu, kahve ve yumurta sarısı karıştırılıp elde edilen tabletler yutulur. (Uzgaç K.)

4- “Karaçalı” denilen dikenli bitkinin kökü kaynatılarak suyu içilir. (Vaysal K.)

5- “Acı dülek” (acı kelek) bitkisinin kökü iki defa kaynatılıp ikinci suyu içilir. (Işıklı K.)

6-Kor üzerinde pişirilen domuz etinin dumanıyla tütsü yapılır. (Işıklı K.)

7-Zemheride (Şubat-Mart) kirpi veya karga eti yenir. (K.Salih K.)

8-Kaplumbağa kanı içirilir. (S.Malkoç K.)

9- “Acı kelek” denilen bitki ezilip arpa unu le karıştırılıp tablet yapılır ve yutulur. (S.Malkoç K.)

10-Kurban kanı sürülür. (Sinan K.)

11-Tomurcuk halindeki ceviz 15 gün süreyle birer tane yutulur.

12- “Mayasıl otu” denilen ot kaynatılarak suyu sürülür. (Doğan K.)

13-“Yılan bıçağı” bitkisinin tohumları yutulur. (Ç.Akpınar, Osmanlı K.)

14-“Karaçalı” denilen dikenli bitkinin küçük sarı renkli kozalakları kaynatılarak suyu içilir. (Akardere K.)

15-Ayrık otunun kökleri kaynatılarak suyu içilir. (Akardere K.)

16-Yeşil ceviz kabuğu ezilerek çıkarılan acı suyu hemoroite sürülür. (Küçünlü K.)

İshal Tedavisi:

1-Çekilmiş kahve, limon suyuyla karıştırılarak yenilir. (Genel)

2-Kola ile çay karıştırılıp içilir. (Genel)

3-Halk arasında “kurpa” denilen kanlı ishalin tedavisinde sarımsak ve söğüt ağacından yapılan odun kömürü, ezilip karıştırılarak burundan genze çekilir. (Vaysal K.)

4- “Kurpa böceği” denilen böcek, hastanın burun deliklerine sokulup koklatılır. Daha sonra da hastanın vücut ısısından ölen bu böcekler, tereyağ içine konulup başın üst ortasına yapıştırılır. (Vaysal K.)

Kabakulak Tedavisi:

- 1-Şişliğin üstü daire şeklinde çizilerek içine besmele yazılır.
- 2-Halk arasında “beyaz kabak” veya “şeker kabağı” olarak adlandırılan kabak haşlanarak kulağa bağlanır. (Akardere K.)
- 3-Mutfak kaplarının dışındaki isle, kulak ve yanak çizilerek okunur. (Kemalköy)
- 4-Kazan karasına sürtülmüş çubukla yanaklara daire çizilerek bu dairenin ortasına X işareti konulur. (Karayayla K.)
- 5-Arpa tanesi ile çizilerek okunur.
- 6-Sıcak kül ve kepek bağlanır. (Küçünlü, Osmanlı K.)
- 7-Kırmızı bir kağıt köy muhtarına mühürlenilerek kulağa yapıştırılır. (Küçünlü, Büyünlü K.)

Kalp Çarpıntısı Tedavisi:

- Güvercinin çıkarılan kalbi daha atarken çiğ olarak hastaya yedirilir. (B.İsmayilçe K.)

Karın Ağrısı Tedavisi:

- 1-Kurutulmuş papatya kaynatılarak suyu içirilir. (Köşen K.)
- 2- “Yağhanda” çiçeği kaynatılıp suyu içirilir. (Doğan K.)
- 3- “Tentürdiyot otu” denilen yabanî ot kaynatılarak suyu içilir. (Doğan K.)

Kekemelik Tedavisi:

- Konuşamayan veya kekeleyen çocuklara deve dili yedirilir. (Ü.Tatar K.)

Kızamık Tedavisi:

- 1-Hastaya bol bol tatlı ve kuru üzüm yedirilir. Hasta çocuk ise çamaşırı 40 gün yıkanmaz ve çatıya serilmez. (H.Danişmend K.)
- 2-Hastanın yatağına “tatlı tatlı çıkarsın” denilerek şeker serpilir. (Ç.Akpınar K.)

Korkma Tedavisi:

- 1-Aşırı derecede korkmuş olan insana kazan karası içirilir. (Genel)

2-Eritilmiş kurşun, korkan kişinin başının üzerinde döndürülüp suya atılır. Soğuyan kurşunun aldığı şekil, o kimsenin korktuğu şeyin resmi olduğuna inanılır. Daha sonra o sudan korkan kişiye içirilir. (Genel)

Köpek Isırması Tedavisi:

- 1-Isırılan yere ekşi hamur sarılır. (Genel)
- 2-Kızgın yağ sürülür. (Hatipköy)
- 3-Kuru fasulye kavrulup dövülerek elde edilen un, köpeğin ısırıldığı yere bağlanır. (K.Salih K.)
- 4-Kuduz köpeğin ısırıldığı insana bakır küfü yedirilir. (S.Malkoç K.)
- 5-Kuduz olan kişinin dilinin altından kılcal bir damar kesilip kanı akıtılır. (H.Danişmend K.)

Kanser Tedavisi:

- 1-Hastaya yeşil ısırgan otu üzerine limon sıkılarak çiğ olarak yedirilir. (K.Salih K.)
- 2-Hastaya kaplumbağa kanı içirilir. (S.Malkoç K.)

Kulak Ağrısı Tedavisi:

- 1-Erkek çocuklu annenin sütü ağrıyan kulağa dökülür. (Akardere K.)
- 2-Pırasa ve soğan suyu kulağa damlatılır. (Akardere K., genel)
- 3-At dışkısının suyu kulağa damlatılır. (K.Kasım K.)
- 4-Kuru soğan suyu damlatılır. (Genel)
- 5-Kulağa tuzlu su konur. (Uzgaç K.)
- 6-İnsan idrarı kulağa damlatılır. (H.Beyli K.)
- 7-Fare yavrusu ezilip sıvı yağ içinde birkaç gün bekletilir. Oluşan lapa kulağa damlatılır. (Vaysal K.)
- 8-Kulağa zeytin yağı damlatılır. (Vaysal K.)
- 9-Balmumuna bastırılmış bez parçası kulak deliği önünde yakılır. Çıkan duman kulağı temizler. (Işıklı K.)
- 10-Kulağın içine sigara dumanı üflenir. (S.Malkoç K.)
- 11-Kulağa tavşan yağı damlatılır. (Muratçalı K.)

12- “Kulak otu” denilen yabanî ot ezilerek suyu kulağa damlatılır. (Köşen K.)

13-Sıcak kepek lapası bağlanır. (H.Danişmend K., Osmanlı K.)

14-Kulağa emziren kadının sütü damlatılır. (H.Danişmend K., Osmanlı K.)

Kulunç Sertleşmesi Tedavisi:

Kulunçlar hamamda kesici bir aletle kesilerek kan akıtılır. Akan kan, manda boynuzuyla emilerek tükürülür. (Ü.Tatar K.)

Mide, Ülser ve Karın Ağrısı Tedavisi:

1-Kaynatılmış nane suyu içilir. (Genel)

2-Çocuğun karın ağrısından dolayı ağladığından şüphe edilirse, karın bölgesi çiğ yumurta ile sıvanır. (Uzgaç K.)

3-Yağhanda çiçeğinin meyveleri mide ağrısına ve ülsere iyi gelir. (H.Beyli K.)

4- “Oğul otu” denilen kokulu ot kaynatılıp suyu beş-on gün içilirse ülsere iyi gelir. (Uzgaç K.)

5- “Ölü kâfir” denilen ilaç içilir. (Vaysal K.)

6- “Kısacık Mahmut” denilen yabanî ot kaynatılarak suyu içilir. (S.Danişmend K.)

7- “Kudret narı” denilen armut şeklindeki yabanî meyve ezilerek zeytinyağı ile karıştırılıp bir kavanozda yedi gün bekletildikten sonra içilir. (K.Salih K.)

8-Karbonat içilir. (Genel)

Nasır Tedavisi:

İpek bir iplik, iğne ile nasırın içinden diker gibi geçirilip nasırın içinde bırakılır. (H.Danişmend K.)

Nefes Darlığı Tedavisi:

Kurutulmuş papatya kaynatılarak suyu içilir. (Uzgaç K.)

Nevazil Tedavisi:

1-Uzunca bir iplik Âyete’l-Kürsî okunarak yedi kat yapılır ve yedi düğüm atılır. 1,3,5 ve 7. düğümlerde yine Âyete’l-Kürsî, 2,4 ve 6. düğümlerde ise Tebbet sûresi *keseb’e* kadar okunur. Bu dualar okunurken iplik, düğüm yerlerinden kesilir.

Kesilen parçalar bir baş örtüsüne konularak üç gece boyunca hastanın başına örtülür. Daha sonra bu iplikler ayak altı olmayan bir yere gömülür. (Kemalköy)

Romatizma Tedavisi:

1-Fare pisliği ezilerek su ile hastaya içirilir. (Ü.Tatar K.)

2-Acı kelek denilen ceviz büyüklüğündeki bitki ezildikten sonra elde edilen su, dizlere sürülür. (Ç.Akpınar K.)

Saç Bakımı:

1- “Kurtlu ot” denilen dikenli bitkinin kökü kaynatılıp suyu banyo suyuna katılırsa saçlar gür ve parlak olur. (Işıklı K.)

2-Yağmur suyu ile yıkanan saçlar gür olur. (Osmanlı K.)

Sara Hastalığının Tedavisi:

1-Hastanın burnuna acı kelek suyu damlatılır. (Ç.Akpınar K., Küçünlü K.)

2-Hastaya kedi idrarı içirilir. (Ç.Akpınar K.)

Sarılık Tedavisi:

1-Sarılık olan insan bir dereye çiş ettirilir. Derenin aşağı kısmından akan su alınarak hastaya içirilir. (Vaysal K.)

2-Sarılık hastasının başının üzeri jiletle kesilir. Yaraya barutla sarımsak basılır ve hasta ertesi güne kadar uyutulmaz. (Vaysal K.)

3-Hastanın başının üzerinde oklava kırılır. (K.Kasım K.)

4-Sarılık olan bebeğin tedavisinde, kırmızı bir kurdele bir gül ağacına bağlanır. Hasta bebeğe de sarı bir kurdele bağlanır. Sabahleyin bebekteki sarı kurdele güle, güldeki ise bebeğe bağlanır. (Köşen K.)

5-Hastanın başına sarı renkte bir tülbent bağlanıp, portakal ve limon yedirilir. (Uzgaç K., Dombay K.)

6-Sarılık hastalığından ölen bir kişinin mezarından alınan toprak, bir kaptaki suya koyulur. Birkaç gün bekletildikten sonra bu su hastaya içirilir. (Hatipköy)

7-Acı kelek denilen bitkinin kökü ince ince kıyılıp un ile yoğrulur tablet yapılır. Bu tabletler hastaya yutturulur. (Hatipköy)

8-Dil altındaki ince damarlar kesilip, ispirtolu pamukla pansuman yapılır. (Balabancık K., Vaysal K.)

9-Sarılık kuvvetli değilse, hasta sabahları aç karnına dil altına dövülmüş sarımsak koyarak tedavi olabilir. (Balabancık K.)

10-Başın tepesindeki küçük çukurcuk, çizgiler halinde kesilir. Kara barut ve sarımsak ezilip karıştırılarak bir bez üstüne serilir. Tedaviyi yapan kimse bu beze üç defa tükürüğünü sürüp bezi yaraya bağlar. Hasta 10-15 gün kara fasulye, bulgur, kızartma ve et yemez. (Balabancık K.)

Sıtma Tedavisi:

1-Edirne'nin kuzeyinde kalan Gacal köylerinin hemen hepsinde birer tane "sıtma pınarı" vardır. Sıtmalı insanlar bu pınara giderken bileklerine ip bağlarlar. O pınarda yıkandıktan sonra, bilekteki ip civardaki ağaç veya çalılara bağlanır. Böylece sıtmanın orada kalacağına inanılır. (Küçünlü K.)

2-Acı ot denilen yabanî bitki kaynatılıp, suyu aç karnına içilir. (Uzgaç K.)

3-Çakır diken denilen dikenli bitkinin sarı çiçekleri hastaya yutturulur. (Vaysal K.)

4-Hastaya tavşan pisliği yutturulur. (H.Danişmend K.)

5-Demir Baba türbesine bez bağlanır. (Demirköy)

6-Baş a ip düğümleir. (Değirmenyeni K.)

7-Tatala denilen yabanî ot bileklere bağlanır. Bu bitki bilekte yaralar açar. Bu yaralar sayesinde sıtma hastalığı kaybolur. (Ç.Akpınar)

Siğil Tedavisi:

1-Herhangi bir çalıyı, kuru soğana batırıp üç İhlâs bir Fatihâ sûresi okunur. Bu soğan üç gün boyunca yüksek bir yere asılır. Bu süre içinde siğillerin iyileşeceğine inanılır. (Hatipköy)

2-Üç kara çalı dikenini önce siğile sonra da "ilacın kefareti budur" denilerek üç tane süt kabağına batırılır. Kabaklar kurduğunda siğillerin geçeceğine inanılır. (Ü.Tatar K.)

3-Karınca yumurtaları ezilerek, kanatılan siğillere bağlanır. (Osmanlı K.)

4-Kesilen siğillere sıcak insan idrarı sürülür. (Osmanlı K.)

5-Siğiller nefesi kuvvetli birine okutulur. (Genel)

Şeker Hastalığının Tedavisi:

Güvem denilen yabanî meyvenin veya kızılıcık meyvesinin suyu içilir.
(Uzgaç K.)

Tetanos Tedavisi:

Tetanos tehlikesine karşılık, vücudun tahriş olan yerine koyun yünü yakılarak külü sıcak sıcak basılır. (Uzgaç K.)

Temra Tedavisi:

1-Halk arasında “kemirdek” veya “acı kelek” denilen ceviz büyüklüğündeki yabanî meyve ezilir. Çıkan su temraya sürülür. (Kemalköy)

2-Çarşamba günü kuşluk vakti meşe kökü temraya sürülerek: “Eşek anırır, kül tozar, kül temrayı bozar. Kül gelmiş, temra kalmış” denilerek temranın üzerine üç defa tükürülür. (Küçünlü K.)

3-Kara çalı denilen dikenli bitkinin yaş kökünden alınan bir çubuğun bir ucu ateşe tutulur. Diğer ucundan damlayan suyu temraya sürülür. (K.Kasım K.)

4-Kızılıcık ağacının kuru çalıları ateşte yakılır ve elde edilen katran temraya sürülür. (Köşen K.)

5-Erguvan çiçeğinin kökü ezilerek elde edilen su, kızgın demir üzerine dökülür. Bir süre bekletildikten sonra temraya sürülür. (Vaysal K.)

6-Bir dikiş iğnesine tükürülerek temranın etrafında Âyete’l-Kürsî ve Tebbet sûreleri okunarak temra üzerinde gezdirilir. Bu sırada biraz tuz yaranın etrafında gezdirilir. Bu tuz daha sonra ıslak toprağa gömülür. (Kemalköy)

7-Kurtlu ot denilen yabanî ot ezilerek temraya sürülür. (Yazır K.)

3. SONUÇ

Bu çalışma, halk tıbbının sınırlı bir bölge olarak seçilen Edirne'deki uygulama şekillerini kısmen de olsa açığa çıkarmıştır. Nesiller boyu aktarılan bu bilgilerin, kimi zaman dinsel ve büyüsel işlemlerle yoğrularak günümüze kadar gelmesi modern tıp karşısında bile halen uygulama alanı bulması, kitleselleşip kültür birikimine dönüştüğünü göstermektedir.

KAYNAKÇA

Baytop, Turhan (1996), "Tıbbi Bitkiler ve Kullanışları Hakkında Anadolu Halkı Arasındaki Bilgilerin Kaynakları", *Herba Medica*, S.1, Aralık, 4-8.

Baytop, Turhan (1999). *Türkiye'de Bitkilerle Tedavi*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.

Boratav, Pertev Naili (1994). *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Devellioğlu, Ferit (1990), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara

Erginöz, Gaye Şahinbaş (22.03.2007), "Hititler'de Anatomi ve Tıp", www.bilimtarihi.org/e-metinler002.htm. (Bu e-metin yazarın Hititler'de Anatomi ve Tıp -İ.Ü. Edb. Fak. Yay, İst.1999, adlı kitabına dayanmaktadır.)

Hatemi, Hüsrev (1996). "Bitkilerle Tedavi", *Herba Medica*, S.1, Aralık, 1-2.

Hufford, David J. (2007), "Halk Hekimleri", (Çev. Mustafa Sever), *Milli Folklor*, S.73, Bahar, Ankara, 73

KAYNAK KİŞİLER

AD SOYAD	YAŞ	YER
Abdi Adalı	59	Balabancık K.
Adil Bekler	50	Karakasım K.
Ahmet Çakıcı	60	Kemal K.
Ahmet Fidan	65	Karayayla K.
Ali İbek	59	Sazlı Malkoç K.
Ali İhsan Çağlayan	63	Sazlı Malkoç K.
Ali Ünal	?	Köşen K.
Azime Dağlar	71	Hacı Danişmend K.
Bayram Şentürk	43	Karayayla K.
Canan Ayas	22	Hatip Köy
Cemal Ayas	60	Hatip Köy
Cevat Demir	52	Küçünlü K.
Emine Özcan	65	Süleyman Danişmend K.
Fatma Derebaşı	65	Dombay K.
Fevziye Çağlayan	66	Sazlı Malkoç K.
Hafize Çınar	76	Çömlekakpınar K.
Hamit Agun	49	Sarı Danişmend K.
Hasan Atlı	53	Çalıköy
Hayati Güner	43	Kurttepe K.
Hayriye Bekler	49	Karakasım K.
Hüseyin Ardıç	49	Balabancık K.
İbrahim Adalı	27	Işıklı K.
İsmail Namdar	73	Doğan K.
İsmet Dürbün	55	Kemal K.
Kadriye Dumancı	78	Vaysal K.
Kazım Kalay	70	Osmanlı K.
Lütfü Demir	56	Küçünlü K.
Mehmet Amutgan	51	Üyükülü Tatar K.
Mehmet Suphi Yılmaz	72	Uzgaç K.
Mustafa Demir	65	Küçünlü K.
Necati Altınok	?	Büyük İsmailçe K.
Osman Alan	51	Balabancık K.
Osman Altınok	?	Büyük İsmailçe K.
Ömriye Ünal	?	Köşen K.
Rasim Tanıyan	65	Küçünlü K.
Recep Korkmaz	75	Hamzabeyli K.
Refiye Özcan	70	Süleyman Danişmend K.
Sedat Arabacı	35	Muratçalı K.
Sıdika Özcan	88	Süleyman Danişmend K.
Şahsine Tüfekçi	69	Vaysal K.
Şaziye Keser	?	Akardere K.
Vecni Erdem	?	Büyük İsmailçe K.
Zeki Uzunbaş	56	Balabancık K.
Ziya Çöke	56	Doğan K.
Zübeyde Kalay	70	Osmanlı K.